

Tamás Dénes

GYÓGYÍTÓ FEKETE MONOLIT

SÁNTA MIRIÁM: *KILENC SZABAD NÖVÉNY*. ERDÉLYI HÍRADÓ KIADÓ –
FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE, KOLOZSVÁR – BUDAPEST, 2023.

Sok irányból lehet belépni egy verseskötetbe. Van, amikor elég egymás után, sorban elolvasni a verseket, és minden megtörténik. Van, amikor szemelgetni kell, válogatva közöttük, rátalálva arra a néhány jelentősre, amely kiadja a kötet gerincét. Sánta Miriám második verseskötete más stratégiát kér. Ha létezhetne ilyen, egyben kellene befogadni az egészet. Lenyelni, mint a *Mátrix*ban a piros pirulát, és várni a hatást.

Szeretem azokat a versesköteteket, amelyek kötetként is jelentősek, amelyek nem egymástól különböző ciklusok összefércelt darabjaiból állnak, hanem egy, az egész kötetten átvonuló koncepció emanációi, ami nemcsak az önálló versekben, hanem a könyv egész kinézetében, szerkesztettségében manifesztálódik.

Sánta Miriám és a kötet szerkesztője sokat tett azért, hogy ez a találkozás megtörténhessen velünk. Matt fekete a könyv borítója. Csak a betűk fehér szálkái törnek át a feketén, meg egy fotográfiáról átemelt két falevél kinézete, amelyeken megtörik a fény. Ezek a falevelek azonban távolról akár porban kiszikkadt békatetemeknek is vélhetők, amivel a halál, de pontosabban a melankólia sejtelme költözik a borítóra. Szükség van a különbségtételekre a feketén belül, hogy elgondolható, felfogható legyen bármi. De minek az eszköze ez az elmozdulás, minek az eszköze a növényeken megütkező fény?

Pedig a fekete szívébe tartanak a kötet versei. Oda, ahol az emberi szenvedés lakozik. És nem is akármilyen erővel. A sötét szenvedés van belepréselve a verssorokba. A csikorgó csontokba, az apró darabokra szakadt gerincbe kövesedett szenvedés. Pulzál a fáradt hús. Míg gyógyszerek kavarognak a vérben, az agy idegközpontjai munkára vannak fogva. Nem tudjuk az okokat, ezek a versek nem a magyarázkodásban jeleskednek. Megtörté-

nik velünk a fájdalom. Örökké ez történik. Hiszen Krisztus szenvedéstörténete is szétíródik a kötetben. Via Dolorosa, Golgota, Pietà – a krisztusi szenvedéstörténet állomásai egy női szenvedéstörténet fájdalomhelyeivé alakulnak át.

Maradjunk egy kicsit még a feketénél, amelyben a világ sötét árnyéka sejlik fel. Ebben az árnyékban virágzik a melankólia és a depresszió, kultúránk két alapállapota. „Kétségtelen és vitathatatlan, hogy korunk a mentális depresszió kora” – ezt Kierkegaard állította már a XIX. század első felében. Számára a depresszió a modern civilizációra jellemző örökös nyughatatlanságnak és izgatottságnak az eredménye. A kötetben nincsenek ilyen kultúrkritikai megfontulások, mégis néhány versben azért felsejlik társadalmi realitásunk. A *Schengen negyedik hangja* (24–25.) című vers felrajzol egy határok szabdalta, menekültek, otthontalanok által lakott, de mégis szelek által kormányzott Európát. Más versekben pedig a körbebarangolt Kolozsvár, a Vajdaság vagy a háborúba borult Ukrajna bizonyos helyei jelennek meg. Sánta Miriám már az előző kötetében (*Hétfőn meghalsz*, Erdélyi Híradó Kiadó – Fiala Írók Szövetsége, Kolozsvár – Budapest, 2019) is bizonyította, hogy pontosan érzi ká-európai világunkat (Petri György által alkotott kifejezés), annak szerethető kopottságát, terhelt slendriánságát. Ebben a kötetben visszafogottabb ez a hang, csak jelzi azt a tágabb agónia-teret, amelyet azért a személyesebb szövegek töltenek ki.

Ha mégis meg kell nevezni valamit okként, akkor egy megrontott világról beszélhetünk. Olyan erők munkálkodására lehet következtetni Sánta Miriám verseiből, amelyek túlmutatnak a szokásos racionális világképünkön. Ez egyúttal a gyógymódot is kijelöli. Van a léleknek egy olyan állapota, amikor nem a magyarázat, hanem a könyörgés segít. A költő megpróbál visszatérni a vers egy ősből való lehetőségéhez, oda, ahol a vers még ráolvasás volt, mágikus formula, imádság, átok, könyörgés. Legalábbis bátran használja ezt a rejtett, lappangó hagyományt, építi bele versvilágába. A kötet végén található jegyzetekben megneveződnek azok a régi szövegek, amelyek átírásra kerültek a versekben. Feltűnő ennek a hagyománynak az időben és térben átfogó jellege. Ógörög mágikus formula, óangolszász ráolvasás, ló-tályog gyógyítására használt szöveg, akkád inkantációs szöveg, Babba Mária csángó kultusz, ezek mind szerepelnek a versekben. Én pedig, mint a kötet értelmezője, gondolkodhatok azon, hogyan érnek össze a premodern, a modern, a posztmodern vonulatok a kötetben. A posztmodern magány és elveszettség hogyan találhat gyógyírt magának a premodern varázslásban? Vajon itt az újpogányság napjainkban divatossá váló vallási mozgalmi kap-

nak verses igazolást? Veszélyes játéknak is gondolhatnánk ezt, ugyanakkor pont ennek a hagyománynak a szerteágazó jellege győz meg arról, hogy itt többről van szó. Mintha a kötet kísérletet hajtana végre, hogy leásson a modern lélek alapzatáig, ahol már nem a felvilágosodott ént találjuk. Valószínűleg, történjen bármi, a tudatalattink mindig pogány marad.

Ami pedig kitüntetett helyen szerepel, az a növényi gyógyerő. A kilenc szabad növény megéneklése. De feltűnnek más növények, természeti létezők is a versekben, szénafüvek, fák, hegyek, madarak. Ezt az irányultságot azonban téves lenne csak a napjainkban divatossá váló ökoköltészet skatulyába beletenni. Nem a természeti világ újrabeszéltetése a tét, a környezettudatosság iránti érzékenyítés. Indirekt hatásként természetesen ez is megjelenik, csak a tétek vannak máshol, abban az összefüggésben, amelyet fentebb próbáltam kifejteni.

Ugyanakkor a természeti világ nemcsak szóba van hozva. A kötetben a versek mellett a szerző által készített fekete–fehér fotográfiák is találhatók, amelyek egy új dimenziót illesztenek a versekhez. Erről nekem Nádas Péter *Saját halál* című könyve jutott eszembe, az abban található vadkörtefa-sorozat, amely nem illusztrálja a szöveget, hanem egy háttérvilágot teremt meg, amelyre mintegy kivetítődnek a szöveg állításai. Nem tökéletes a költő által befényképezett természet- és paraszti eszközvilág. Hiszen a természet is lehet megtört, kiszolgáltatott. Ugyanakkor elbírja az oda nem illőt is. Miközben folyton, időtlenül olyasvalamit sugall, amiről nekünk, későn érkezetteknek fogalmunk sem lehet.

Nem könnyű befogadni a kötet verseit. Sánta Miriám verseiben eleve van egy szögletesség, kényelmetlenség, sokszor megtöretik bennük a versritmus, a sorok, a költői képek között hatalmas távolságok találhatók, amelyeket képzeletünkkel kell kipótolnunk. Számos idézet, vendégszöveg ékelődik be, amelyek szintén a befogadást nehezítik meg. A versek nem feloldani, felemelni akarnak, hanem nyugtalanítani. Nekem például még mindig szorom kell, hogy a kortárs líra nem szavalásra, de még nem is mindig felolvasásra íródik. Az erős képekbe, hasonlatokba azonban lehet kapaszkodni. A legsikerültebb versekben – számomra ilyen a *Megadeth live in Budokán* vagy a *Szamothbrakéi Niké* című vers – a verses megállapítások és a költői képek mint az összeilleszkedő fogaskereknek kattannak össze.

A végén megint visszatérnék a feketéhez. Eszembe jutott még egy kulturális analógia a kötet olvasása közben: az a fekete monolit, amely Stanley Kubrick amerikai filmrendező *2001: Űrodüsszeia* című filmjének központi látványeleme, motívuma. Földényi F. László *A melankólia dicsérete* című kö-